

מרכז עזרי לחקר איראן והמפרץ הפרסי
מركز عزري برای مطالعات ایران وخليج پارس
The Ezri Center for Iran & Persian Gulf Studies

The Persian Gulf Observer

Perspectives on Iran and the Persian Gulf

**Nofuzophobia - Iran's fear of Western influence:
Roots and ramifications**

Issue No. 26
(January, 2018)

ס

ס

ס

The Ezri Center for Iran & Persian Gulf Studies at the University of Haifa is happy to launch *The Persian Gulf Observer: Perspectives on Iran and the Persian Gulf*. *The Persian Gulf Observer* will be published periodically, expressing the views and analysis of the Ezri center's researchers on various issues concerning the Persian Gulf region and the countries which lay by its shores. Attached please find the 26th issue written by Dr. Tamar E. Gindin on "Nofuzophobia – Iran's fear of Western influence: Roots and ramifications"

You are most welcome to follow the Ezri Center's tweets at: <https://twitter.com/EzriCenter>, be our friend on Facebook: <https://www.facebook.com/pages/The-Ezri-Center-for-Iran-and-Persian-Gulf-Studies/141080069242626>

Watch and listen to conferences and lecturers in the Center's YouTube channel:

<https://www.youtube.com/channel/UCZdzvlhv7a8nxLjYZdaz68Q>

and visit our site: <http://gulfc.haifa.ac.il/>

You are also cordially invited to visit our site in Persian www.TeHTel.com, where you could find interesting material on various aspects of the life in Israel.

The Persian Gulf Observer: מרכז עזרי לחקר איראן והמפרץ הפרסי באוניברסיטת חיפה שמח להשיק את *Perspectives on Iran and the Persian Gulf*, בו יוצגו מאמרי דעה שיופצו בתדירות תקופתית, פרי-עטם של חוקרי המרכז על מגוון נושאים מאזור המפרץ הפרסי והמדינות השוכנות לחופיה. להלן הגיליון ה-26 ובו מאמר מאת ד"ר תמר ע. גינדין בנושא "נפוד'פוביה - הפחד האיראני מחדירת המערב: השלכותיו ושורשיו"

אנו מזמינים אתכם לעקוב אחרי ציוצי המרכז בכתובת: <https://twitter.com/EzriCenter>,

להיות חברים שלנו בפייסבוק: <https://www.facebook.com/pages/The-Ezri-Center-for-Iran-and-Persian-Gulf-Studies/141080069242626>

<https://www.youtube.com/channel/UCZdzvlhv7a8nxLjYZdaz68Q>

ולבקר אותנו באתר הבית: <http://gulfc.haifa.ac.il/>

דוברי ויודעי הפרסית שביניכם מוזמנים לבקר באתר שלנו בשפה הפרסית www.TeHTel.com בו ניתן למצוא חומרים מעניינים על היבטים שונים של החיים בישראל.

נפוד'ופוביה - הפחד האיראני מחדירת המערב: השלכותיו ושושיו מאת ד"ר תמר עילם גינדין*

השבוע התפרסמה בעיתונות העולמית ידיעה על גזר דין מוות שנגזר על הרופא האיראני-שוודי אחמד-רצ'א ג'לאלי באשמת ריגול למען המוסד. באפריל 2016 הגיע ג'לאלי, איראני, תושב ואזרח שוודיה ובעל שם בינלאומי ברפואת חירום, לכנס באיראן בתחום מומחיותו. אך במקום להשתתף בכנס הוא נעצר באשמת ריגול, ומאז הוא מוחזק בכלא אווין הידוע לשמצה – חלק מהזמן בבידוד. לפי כל הפרסומים, הראייה היחידה במשפטו (שהתקיים ללא עו"ד מטעם הנאשם) הייתה הודאה שהוצאה ממנו במרמה ותחת לחץ. לא עזרו התערבויות של ממשלת שוודיה, של ארגון אמנסטי, של 75 זוכי פרס נובל שכתבו מכתב לנציג איראן באו"ם, מכתב אישי של אשתו, מדענית הגרעין וידא מהראן-ניא, לנשיא רוחאני. לא עזר גם שהפגישות שקיים, לפי ההודאה המפורקת, עם סוכני המוסד, ומסירת המידע שהביא, לפי פסק הדין, לשפיכת דמם הטהור של שני מדעני גרעין – התקיימו לאחר רצח המדענים.

מעצרו של ג'לאלי הוא אחד ממעצרים רבים של איראנים בעלי אזרחות כפולה המגיעים למולדתם לביקור משפחתי או במסגרת עבודתם, ומוצאים את עצמם בכלא אווין ובחדרי החקירות של משרד המודיעין. למעשה, [מאז חתימת הסכם הגרעין הוכפל שיעור המעצרים האלה](#) – ממספר חד ספרתי בשנה, ל-30 עצורים ממועד חתימת הסכמי הגרעין ועד לחודש נובמבר השנה, אז פורסם דו"ח של סוכנות הידיעות רויטרס בנושא. הדו"ח, אגב, מתבסס על דיווחים של דיפלומטים ושל משפחות העצורים ועורכי דינם. המספרים שמוסרים גורמים רשמיים ושהתפרסמו בתקשורת המקומית והבינלאומית הם כחצי מזה. שינוי נוסף בדפוס המעצרים הוא שעד לפני הסכמי הגרעין נעצרו יותר איראנים אזרחי ארה"ב, ומאז ההסכמים – יותר אזרחים אירופים.

אחת הפרשנויות גורסת שהרפובליקה האסלאמית משתמשת בעצורים כבני ערובה כדי לסחוט כופר ממדינות האזרחות השנייה. הדבר קיבל תימוכין במקרה של העיתונאית האיראנית-בריטית נאזנין זאע'רי רטקליף. בביקורו של שר החוץ בוריס ג'ונסון באיראן, נדונה החזרת העיתונאית תמורת "החזרת חוב" של 400 מיליון פאונד שהממלכה הבריטית חייבת למשטר הקודם באיראן.

פרשנות נפוצה אחרת תולה את השינוי בדפוס המעצרים בחשש של משמרות המהפכה מאיבוד מעמדה בכלכלת איראן. לרוב יושבי המערב מוכרות משמרות המהפכה רק מפעילותן הביטחונית, אך בתקופת החרם, כאשר גורמים זרים לא יכלו להשקיע באיראן, צברו משמרות המהפכה כוח בלתי מבוטל גם בזירה הכלכלית, והפכו למעשה לגורם החזק ביותר בכלכלת איראן. מעצרים של איראנים כפולי-אזרחות מאותת למדינות האזרחות השנייה שלא כדאי להם להתערב באיראן.

אך האם הנפוד'ופוביה – הפחד מפני חדירת המערב והשפעתו – הכלכלית והתרבותית, נוצרה רק אחרי הסכמי הגרעין, והאם היא מוגבלת לתחום הכלכלה? מובן שלא.

הנפוד'ופוביה אמנם התעצמה ומודגשת יותר מאז חתימת הסכמי הגרעין, כי השלטון חושש שחתימה על הסכמים כאלה כמוה כהבעת פתיחות למערב. אמנם ברמה הכלכלית השקעה מערבית היא אינטרס גם של המשטר (אם כי פחות של משמרות המהפכה), אך הוא חרד מהשפעות זרות בכל הרמות. את ההשפעה התרבותית רואים בכל מקום, והעם – במיוחד הדור הצעיר – מקבל אותה בזרועות פתוחות. אך ככל שהעם מאפשר למערב לחדור – אם לא כלכלית אז תרבותית – כך המשטר חושש יותר. בשנים האחרונות, בעיקר מאז הפיכת העולם לכפר גלובלי וירטואלי וביתר שאת מאז חתימת הסכמי הגרעין – אפשר לראות בקרב המשטר ונציגיו את התעצמות הנפוד'ופוביה ואת הדגש על תרבותו האסלאמית ומאבקו במערב: גם בנאומים של דמויות פוליטיות, גם בדרשות של אמאם-ג'מעה בטהראן, גם במערכת הבחירות האחרונה וגם בהתבטאויות שונות בתקשורת.

הנפוד'ופוביה לא התחילה אחרי המהפכה האסלאמית. במובן מסוים היא אפילו מהווה אחד הגורמים לה. איראן, למזלה הטוב או הרע, עשירה במשאבי טבע כנפט וגז טבעי, יש בה אזורים פורים לחקלאות ולגידולים, ובעיקר – היא שוכנת בצומת חשוב בדרך בין אירופה לאסיה – בפרט בין בריטניה להודו, ובין רוסיה למזרח התיכון. מאז היחלשות אימפריית קאג'אר, במהלך המאה ה-19, איראן הייתה נתונה לחסדי המעצמות. מלכי קאג'אר אפשרו לבריטניה ולרוסיה לעשות באיראן כבשלהם, שעבדו להן את אוצרות הטבע והעניקו להן זכויות מרחיקי לכת בתחומי הכלכלה, המסחר והבינוי, כדי להעשיר את קופת המדינה המדולדלת, וכדי שיהיה למעצמות אינטרס להגן על איראן. כל עוד הזיכיונות היו על הקמת תשתיות תחבורה ותקשורת – דברים חדשים שישמשו גם את תושבי איראן, ועל ניצול משאבי טבע שהאזרח הקטן אינו מרגיש בחסרונום ביומיום שלו כי הם לא היו זמינים לו גם קודם – הכול היה בסדר. אך ברגע שהשאה נתן לחברת הטבק הבריטית זיכיון על משק הטבק באיראן – הדבר השפיע על כל שכבות האוכלוסייה: החל מהמגדלים שאולצו למכור את סחורתם לזרים במחיר קבוע מראש וכלה בצרכנים הרבים שהיו צריכים לקנות את הטבק שלהם מזרים במחיר מוסכם מראש. אנשי הדת ראו בצעד זה איום על ערכי האסלאם וחדירה גסה של המערב לאיראן, והאינטלקטואלים ראו בכך איום על עצמאות איראן. בעקבות פתוא שהכריזה שטבק שעבר

דרך ידיים זרות הוא טמא – הפסיק כל העם לעשן תוך שבוע, וב-1892 בוטל הזיכיון ואיראן נכנסה לחובות עצומים כלפי הבריטים.

על רצ'א ח'אן, הידוע יותר כרצ'א שאה פהלווי, אמנם שרו בהמנון "מאויבים נְסֶעֶרְתָּ [רמז לנפוד' של רוסיה ובריטניה בעבר], בצלו נרגעה איראן", אך ימיו על הכס לא ארכו, וב-1941 כבשו אנגליה ורוסיה את איראן, "המסדרון לניצחון", והחליפו אותו בבנו מחמד רצ'א שאה.

בשנות החמישים של המאה ה-20 העם כבר היה מודע יותר למשאבי הטבע של מדינתו המנוצלים על ידי זרים, גם אם לא הרגיש זאת בחיי היומיום. ב-1951 נבחר מחמד מצדק לראשות הממשלה, כשהוא מוביל בתמיכה עממית רחבה את המאבק להלאמת הנפט. מצדק אמנם זכה לתמיכתם של האינטלקטואלים, של אנשי הבאזאר ושל אנשי הדת, אך הוא הודח ב-1953 בהתערבות ארצות הברית. "יום הלאמת הנפט" נחגג עד עצם היום הזה, ומצדק נחשב לגיבור בקרב הפלגים השונים בעם.

בראיה היסטורית, אין פלא שמחוללי המהפכה ב-1979 רצו בעצמאות איראן והתנגדו למגמת ההתמערבות שהנהיג השאה. הנפוד'ופוביה עדיין קיימת במשטר ובנציגיו, אך השימוש בה לתעמולת בחירות ובדרשות יום השישי כבר איבד מעילותו. זכרונו של הדור הצעיר קצר יותר. הכפייה הדתית הרחיקה אותו מהאסלאם. שאיפת ההתפשטות וההשפעה של הרפובליקה האסלאמית שוב מנשלת את אזרחי איראן ממשאבי הטבע שלהם ומכספי המסים שלהם – המושקעים, להרגשתם, במלחמות לא-להם. הסיסמה "לא מזרחי, לא מערבי, רפובליקה אסלאמית", התייחסה להתערבות המעצמות – בריטניה, רוסיה, ארה"ב – בענייניה ובכללתה של איראן. הסיסמה העדכנית יותר – "לא עזה, לא לבנון (בשנים האחרונות אפשר לשמוע גם "לא תימן, לא גולן") נשמת קודש לאיראן", מתנגדת להתערבות הרפובליקה האסלאמית בענייניהן של מדינות אחרות.

*ד"ר תמר עילם גינדין היא חוקרת ב"מרכז עזרי לחקר איראן והמפרץ הפרסי" ומרצה במרכז האקדמי "שלם" בירושלים.